

SZAKMAI BESZÁMOLÓ
AZ ANTIK GYŰJTEMÉNYBEN ŐRZÖTT ÚN. „NIOBIDA” SZOBOR
RESTAURÁLÁSÁNAK LEZÁRÁSA
CÍMŰ PÁLYÁZATHOZ

Pályázati azonosító: NKA 209111/00090

Az Antik Gyűjteményben 4799 leltári számon őrzött terrakotta „Niobida” szobor restaurálásának befejezésére NKA pályázat keretében kerülhetett sor. A szobor restaurálása 2018-ban forráshiány miatt abbamaradt, a tárgy akkor szétbontott állapotban műtárgyraktárban került elhelyezésre. A restaurálás befejezését a műtárgyvédelmi szempontok mellett a szoborral kapcsolatban végzett interdiszciplináris (restaurálástörténeti, archeometriai, gyűjtéstörténeti és művészettörténeti) kutatás és az eredmények bemutatásának szándéka is indokolta.

A restauráláshoz az NKA 1.000.000 Ft-os támogatást nyújtott. A teljes költség (2.470.000 Ft + Áfa) jóval meghaladta a pályázati támogatást, ezért a hiányzó összeget – a munka teljes elvégzésének érdekében – a Szépművészeti Múzeum biztosította. A támogatási összeget a restaurátori tiszteletdíjra használtunk fel. Így az NKA támogatás intenzitása 40,49 % volt.

A szobor restaurálását Czifrák László szilikát restaurátor művész vezetésével a Consall Team Kft. végezte.

A terrakotta „Niobida” keltezésével kapcsolatban 2002-ben tett új felfedezés (nem hellénisztikus kori etruszk, hanem 200 évesnél nem régebbi, modern munka) után tíz évvel, 2013-ban kezdődött meg a szobor teljes restaurálása, amikor felmerült, hogy készítője feltehetően Vincenzo Gemito (1852-1929), a 19. – 20. század fordulójának kiemelkedő nápolyi szobrásza lehet. Így a restaurálás, a művészettörténeti, a készítéstechnikai és az archeometriai kutatómunka is párhuzamosan, egymást segítve haladt előre. 2018-ra lebontásra kerültek az életnagyságú terrakotta szoborról a korábban (részben még az 1908-as megvásárlás előtt, részben a múzeumba kerülése után) rákerült kiegészítések, így a jobb kar csonkszerű kiegészítése, a has kiegészítése és a hát meglehetősen nagyméretű kiegészítése. Ebben az állapotban kezdődött meg a restaurálás befejező szakasza 2021-ben.

A terrakotta „Niobida” szobor 2013-ban a restaurálás kezdetekor

A terrakotta „Niobida” szobor 2018-ban a korábbi kiegészítések eltávolítása után

A korábbi kutatási eredmények alapján 2021-re egyértelművé vált, hogy azok a formai kiegészítések, amelyek a szobor hiányos részeire kerültek a korábbi restaurálási beavatkozások során, számos fontos készítése technikai információt fednek el, és megjelenésükben nem a valós, a tárgy eredeti állapotának megfelelő esztétikai képet mutatnak. Ezt főként a szobor túlzó hátkiegészítése, az eredeti részekkel „összemosott” retusálásai, és a jobb karcsonk elnagyolt kiegészítése támasztotta alá.

A tárgy kutatása és készítése technikai vizsgálata során bizonyossá vált, hogy ezeknek a kiegészítéseknek az eltávolításával további eredeti felületek válhatnak szabaddá, ami lehetővé teszi a további készítése technikai megfigyeléseket és közelebb visz a tárgy eredeti állapotának a rekonstruálásához. A kiegészítések eltávolítása után cél volt az is, hogy azok minél stabilabb állapotban maradjanak meg, különálló elemekként megőrizhetők és később is kutathatók maradjanak. A jobb karcsonk kiegészítésének eltávolítása és feltárása során bebizonyosodott, hogy az több eltérő beavatkozás eredménye, rétegei statikailag rossz megtartásúak. Egy része valószínűleg még a szobor múzeumba kerülése előtt készülhetett, egy része már a múzeumban. A hátkiegészítés a többféle anyagösszetételű felületével a kibontása során egy gipsznegatív alátámasztás segítségével egyben volt tartható, de ahhoz, hogy az eltávolított kiegészítés szerkezetiileg stabil, hosszú távon megőrizhető állapotba kerüljön, további konzerválásra volt szükség, amelyre a restaurálásnak ebben a befejező szakaszában került sor.

A kiegészítések helyén a felületek tisztítására, a mintegy 100 évvel ezelőtti sellakos ragasztóanyag sorvasztásos technikával végzett eltávolítására került sor, de csak olyan mértékben, amennyire a terrakotta sérülésmentesen engedte.

A korábbi kiegészítések eltávolítása és a felületek tisztítása után újabb felületek váltak szabaddá és vizsgálhatóvá, ami újabb készítése technikai megfigyeléseket tett lehetővé és a restaurálás következő lépéseit is erősen befolyásolta. A hátkiegészítés levétele és az eredeti szélek tisztítása után világossá vált, hogy egy-egy szakasz valójában nem törésfelület, hanem a kerámia eredetileg eldolgozott, ujjlenyomatokat is tartalmazó széle. Ez megerősíti azt a kutatás során már felmerült hipotézist, hogy a szobor az alkotó egy rontott műve lehet, amit később „kijavítottak”, és ókori műként került a műkereskedelembé, majd végül a múzeum gyűjteményébe.

A szobor fejében lévő habarcsszerű betöltés eltávolítására végül nem került sor. A muzeológusok és a restaurátorok között hosszas vitát kiváltó kérdés eldöntését a „Niobida” szobor röntgen-radiográfiai és CT vizsgálata segítette. Az Országos Múzeumi Restaurálási és Raktározási Központ röntgen-radiográfiai laborjában végzett vizsgálat eredményeit pontosította és megerősítette a kispesti Raditech Kft.-nél elvégzett CT-vizsgálat: a szobor fejében lévő betöltést hátulról csak a feje húzott köpeny zárja le, azaz az alkotó nem készítette el a fej hátulját a köpeny alatt. Így értelmezhetővé vált a fej hátuljánál a köpenyben látható lyukon kitüremkedő habarcsszerű anyag is.

A szobor kutatásának további lépései (Vincenzo Gemito műveivel való készítéstechnikai összehasonlítás, további restaurálástörténeti és gyűjtéstörténeti információk feltárása) indokolták, hogy a restaurálás záró szakaszának ugyanannyira hangsúlyos eleme legyen a kutathatóság fenntartása, mint az esztétikai megjelenés javítása, egységessé tétele. Ezért olyan megoldás jöhetett csak szóba, ami mindkét követelménynek megfelel.

Muzeológiai, kutatói és restaurátori szempontokat is figyelembe véve arra az álláspontra jutottunk, hogy esztétikai okokból szükség lehet a szobor hiányos részeinek újonnan készülő formai kiegészítéseire, de azok nem képezhetik a tárgy szerves részét olyan formában, ahogyan azt a korábbi kiegészítések tették, azaz nem fedhetnek el véglegesen a szobor előéletével összefüggésbe hozható, releváns információkat. Ezért sérülésmentesen bármikor eltávolítható kiegészítések készültek, amelyek a jövőben is lehetővé teszik a törésselületek és a szobor belső felületeinek vizsgálatát, kutatását, ugyanakkor egy esztétikailag élvezhető, egységes, de nem töredékes állapotú összképet mutatnak.

A kiegészítések elkészítése során az is fontos volt, hogy ne sugalljanak hamis képet, azaz szobrászi megoldásaiban illeszkedjenek a megformált testhez, de egyértelműen megkülönböztethetők legyenek a szobor eredeti részeitől. Ehhez élő modell segítségével készültek előtanulmányok, majd kerültek megformálásra gipszből a jobb kar és a köpeny új kiegészítései. A kiegészítések elkészítése során a szobor anatómiai részleteihez való igazodás volt az egyik fő szempont, valamint az, hogy az eredeti részekkel harmonizáljanak és csak olyan mértékűek legyenek, amit a szobor formai értelmezhetősége megkíván. Az új kiegészítéseket Varga József szobrász készítette. Kisebb felületi javítások már 2002-ben a J. Paul Getty Museum-ban töltött idő alatt is készültek a szobron, ezért ezek megjelenésével került összhangba az új, rekonstrukciós jellegű pótlások felületi megjelenése.

A terrakotta „Niobida” hiányzó részeinek rekonstrukciója élő modellel

A terrakotta „Niobida” szobor a restaurálás után, kiegészítések nélkül

A terrakotta „Niobida” szobor a restaurálás után, az új, bontható kiegészítésekkel

A „Nioboda” szobor kutatásának és restaurálásának eredményeit egy kiállításon tervezzük bemutatni néhány éven belül, ezért speciális, forgatható tartóállvány készült a szoborhoz, amely könnyen beilleszthető egy jövőbeli kiállítási installációba is. A szobor belső, egyenetlen felületéhez pontosan illeszkedő szilikon alátámasztásokkal ellátott állvány addig is biztosítja a szobor tanulmányozhatóságát tetszőleges nézetekből, kiegészítésekkel együtt és azok nélkül is, valamint biztonságos tárolását az Antik Gyűjtemény műtárgyraktárában.

A terrakotta „Niobida” szobor elhelyezése az Antik Gyűjtemény műtárgyraktárában 2022 decemberében

A terrakotta „Niobida” szobor restaurálásának lezárása az Antik Gyűjtemény egy jelentős darabjának állagvédelmén túl nagy előrelépést jelent a szoborral kapcsolatban végzett, több éve tartó interdiszciplináris (restaurálástörténeti, archeometriai, gyűjtéstörténeti és művészettörténeti) kutatások lezárása felé is. Mindezeknek az eredményeit – az Antik Gyűjtemény középtávú tudományos programjának kiemelt feladataként – egy kamarakiállításon tervezzük bemutatni a „Niobida” legközelebbi olaszországi párhuzamaival együtt, valamint önálló kötetben is tervezzük publikálni.

Budapest, 2022. december 21.

Antik Gyűjtemény